

GYÓGYSZERÉSZETTÖRTÉNETI KÖZLEMÉNYEK

Gyógyszerészet 52. 221-222. 2008.

Gyógyszerészek továbbképzése az elmúlt században

Dr. Kata Mihály¹ és Ferentzi Mónika²

Bevezetés

Előbb arról kell szólnunk, hogy a gyógyszerészek graduális képzése milyen fontosabb változásokon ment át az elmúlt évszázadban.

A 105 597/1912. VKM. sz. rendelet szerint érettségi után a jelöltek kétéves gyógyszerertári gyakorlat és 3 hónapos gyakornoki tanfolyam elvégzése után gyakornoki (tirocinális) vizsgát tettek. Ezt követően beiratkoztak a budapesti vagy a kolozsvári tudományegyetemre, ahol a Matematikai és Természettudományi Karon előadásokat hallgattak, gyakorlatokon vettek részt és fizikából, növénytanból, ill. általános és szerves kémiai leviszsgáztak. Ezután tanulmányaikat az Orvostudományi Karon folytatták, ahol gyógyszerészi vegytant, gyógyszerismeretet, közegészségtant és gyógyszerészetet tanultak. Sikeres vizsgák és a gyógyszerészi eskü letétele után az Orvostudományi Kar dékánja által kiállított oklevelet vettek át, azaz *okleveles gyógyszerészek* lettek. További 3 éven át dolgoztak gyógyszerertárakban, majd gyógyszerészetből és egészségügyi jogszabályokból approbációs vizsgát téve, teljes jogú gyógyszerészekké váltak. Ettől kezdve vezethettek patikát. Az approbációs vizsga letételét az eredeti gyógyszerészi oklevél hátoldalára záradék formájában vezették fel.

A 112 745/1914. VKM sz. rendelet – amely az alapprobáció után két évvel később jelent meg – biztosította a gyógyszerészdoktori fokozat elnyerését, amihez persze további tanulmányokat és kísérleteket kellett folytatni¹.

A 32 900/1940. VKM. sz. rendelet intézkedett a gyógyszerészképzés reformjáról: a képzés idejét 2 évről 4 évre emelte, plusz 1 év gyógyszerertári gyakorlatot írt elő (akkoriban ez Európában még ritkaságszámba ment!)¹. Kis módosítások (államvizsga, felvételiztetés stb.) és a curriculum jelentős átalakulása után az újabb nagy változás 1988-ban lépett hatályba, amikor a gyógyszerészek alapképzését (újra) öt évre emelték.

Mindezekből látható, hogy korábban orvosi-biológiai (anatómiai, gyógyszerhatástani stb.) ismereteket a gyógyszerészek nem tanultak, azokat magánúton pl. olvasással, orvossal történt beszélgetések során, a beteg utólagos kikérdezésével vagy – és ez a fontos! – továbbképzések keretében sajátíthatták el.

Minden hivatásnak tekintett tevékenység, így a gyógyszerészet esetében is, a „life long learning” tapasztalat igazsága nem vitatható. Szakmánk képviselőinek döntő többsége mindig is ezen etikai elv mentén kötelezte el magát és kollégáink önképzésben is részt vettek. A múlt század első évtizedeiben lezajlott – és a magyarság vonatkozásában sorsdöntő események ellenére – a gyógyszerészek továbbképzésének mozgalma éppen ekkor bontakozott ki és alakult ki a szervezett formája, s ez a kor dokumentumaival igazolható.

A II. világháború és az ún. államosítás után a vállalati keretek között szervezett továbbképzések és pl. a „Gyógyszerész-továbbképzés” c. könyvsorozat egyaránt, s nagyban kiteljesítette a gyógyszerészek eme nemes törekvéseit. A továbbképzés indokai között a korszerű tudás iránti vágy, a szakmai előremenetel és a jobb fizetés reménye egyaránt megtalálható. Mostanában a gyógyszerészi gondozás igénye jelent húzóerőt, így a továbbképzések ma is kiteljesítik a gyógyszerészek e nemes törekvéseit. Figyelemre méltó, hogy a továbbképzések a szakma nehéz periódusaiban hozzájárultak a kritikus időszakok minél gyorsabb lezárásához. A továbbképzésben ekkor elért sikereinket korábbi eredményeink alapozták meg. A továbbképzések motorja mindig is a Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság volt.

A továbbképzések történetéről a kezdetektől 1940-ig

Már az 1800-as évek elejétől van ismeretünk gyógyszerész-grémium megalakulásáról² és 1837-ből vannak adataink arról, hogy a gyógyszerészek számos megyében és városban egyletet létesítettek. 1872. május 6-án alapították meg az Országos Gyógyszerész Egyletet is³, amelynek célja hármas volt: az anyagi jólét biztosítása, az érdekek védelme és a kollégák továbbképzése.

Az I. világháborút és a trianoni döntést követően nem sokkal, 1921-ben *Lipták Pál* tanársegéd vezetésével - 19 gyógyszerész és 5 orvos részvételével - létrehozták a *Gyógyszerésztanítók Baráti Körét*, amelynek keretében 1924-ig 83 (és a következő hónapokban további 10) előadást tartottak⁴. A merkantilizmus terjedésének megfékezésére egy évvel később, 1922-ben *Deér Endre* alelnök javaslatára megalapították a

¹ E dokumentumokat Dalibor Mária dr. Bogcha-Novák Zoltánné vasdiplomás gyógyszerész bocsátotta rendelkezésünkre, amiért ezúton hálás köszönetet mondunk.

Gyógyszerészet Barátainak Körét. A 25-30 főből álló lelkes csoport 1922. november 24-re szervezte első előadását és 1924-ig a kör 18 tagja összesen 33 továbbképző előadást tartott⁴.

Az 1924. év azért is fontos, mert szeptember 20-án – a Gyógyszerészet Baráti Körének továbbfejlesztésével – megalakult a Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság, az első és egyetlen tudományos testület a magyar gyógyszerészet történetében. Alapszabálya kimondta, hogy feladata „*a magyar gyógyszerészi erkölcsök öregbítése érdekében a természettudományok szeretetének ápolása, a gyógyszerészeti tudományok művelése, a hazai gyógyszerészet történetének tanulmányozása, a gyógyszerészi gyakorlatnak tudományos alapon való kiépítése és a gyógyszerészifjúságnak támogatása mindazon törekvéseiben, melyek a haza és a hivatás iránt való odaadó szeretet növelésére alkalmasak*”⁴. A Társaság első elnöke dr. Mágócsy-Dietz Sándor egyet. ny. r. tanár volt és a program fő céljai között a következők olvashatók:

a gyógyszerészeti tudományok művelése,
havonként tudományos előadások tartása és
rendszeres továbbképző tanfolyamok szervezése, ill.
„*Az MGYT Értesítője*” címmel új tudományos folyóirat kiadása⁴.

Ezt a programot a külföldi szakmai szervezetek is teljes mértékben elismerték. A Társaság motorja *Mozsonyi Sándor* prof. volt. A lendületre jellemző, hogy már 1926-ban megjelent a „*Gyógyszerész-továbbképzés*” c. kiadvány, amelyet ketten szerkesztettek: *Dávid Lajos* professzor (Szeged) és *Andriska Viktor* (Budapest). Még ugyanabban az évben *Andriska Ödön* Budapesten kiadta a „*Galenikumok érték meghatározása*” c. összeállítást.

1934 és 1940 között a „*gyógyszerészek továbbképzése*” keretében 14 továbbképző előadás-sorozatban 123 alkalommal, egyenként legalább 5-6 óra időtartamban, 1038 gyógyszerész részére összesen 657 óra továbbképzést tartottak Budapesten, Debrecenben és Szegeden.

1942-ben – *Mozsonyi Sándor* professzor vezetésével – megalakult a Gyógyszerésztovábbképzés Központi Bizottsága. E korból származik a Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság Magyarországi Gyógyszerész-Egyesülettel közösen szervezett Gyógyszerész Továbbképző Tanfolyama programja (az előadók neve és előadásuk címe), a Látogató jegy és Igazolvány (**1. és 2. ábra**). A kéthetes tanfolyam részvételi díja 60 Pengő volt.¹

A II. világháború után

A hetvenes évekig

Ismertek a II. világháború hivatásunkat ért veszteségei. A háborúban 100 kollégánk eltűnt és csaknem 200-an

meghaltak, többek között munkaszolgálatosként, lágerekben vagy kivégezték őket; sokan kerültek hadifogságba (néhányan Nyugatra menekültek). A háború után bombatalálatot szenvedett, romos és kifosztott patikákban kellett újra kezdeni, a gyógyszerkészletet sok helyen ellopták. A gyógyszergyárakat lebombázták, általános gyógyszerhiánnyal kellett megküzdeni. S alig, hogy magához tért az ország, kezdődtek az ún. államosítások. A gyógyszertárak 1950 nyarán kerültek sora, összeroppantva a szakmai érdekvédelmet, a gyógyszerész gazdasági és tulajdonosi pozícióját, valamint megkérdőjelezve a gyógyszerész szakmai kompetenciáját. A nagyon nehéz helyzetben ismét a szakma értékeihez fordulás segített.

Folyóiratok

1946-ban az újrakezdés egyik jele volt, hogy október 16-án megjelent az „*A Gyógyszerész*”, a Magyar Magánalkalmazottak Szabad Szakszervezete Gyógyszerész Szakosztályának hivatalos lapja. A kiadvány 1956-ban megszűnt, 1957-től a *Gyógyszerészet* – az MGYT folyóirataként – jelenik meg. A továbbképzést is szolgálta az *Acta Pharmaceutica Hungarica*, amelyet 1948-ban – a Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság Értesítője néven 1925-ben megindított tudományos folyóirat jogutódként – Gyógyszerésztudományi Értesítő címen indított újra az MGYT, s amely – néhány év kényszerű kihagyást követően – 1953 szeptemberétől jelenik meg.

Továbbképző előadások

1946. október 29-én *prof. dr. Mozsonyi Sándor* az MGYT akkori alelnöke bejelentette, hogy havonta, minden második pénteken du. 5 órától Budapesten a Högyes tanteremben továbbképző előadások lesznek⁴. Első alkalommal 1946. december 13-án három előadást tartottak, amelyen *Fritz Gusztáv*; *Melky József* és *Schulek Elemér*; ill. *Némegy Imre* és *Kedvessy György* voltak az előadók.

Az MGYT megyei szervezetei kb. 1960-tól havonta rendeztek egynapos konferenciás továbbképzéseket, általában egyetemi oktatók meghívásával. Ezek igen kedveltek voltak és szinte minden tudományterületet képviseltek: gyógyszertechnológia, kémia, analitika, drogismeret, gyógyszerügyi szervezés, a gyógyszerügyi munka hatékonyabbá tételének lehetőségei stb.

Konferenciák

Ha közvetve és áttételesen is, de a tudományos kongresszusok, konferenciák, szimpóziumok és kollokviumok szintén a továbbképzések ügyét szolgálták⁴. Ki kell emelnünk, hogy Társaságunk életében az első Gyógyszerész Nagygyűlést 1954-ben Budapesten szervezték meg. Azóta, 2006-ban a nagygyűlés jogutódként már a 13. *Congressus Pharmaceuticus Hungaricus*

is megrendezésre került. Külön kell megemlítenünk, hogy a különböző szak- és tudományterületeken – elsősorban az MGYT-ben kialakult szervezeti struktúrának megfelelően – rendszeresen rendeztek konferenciákat, szimpóziumokat. Ezek ugyan elsősorban az adott tudományterületen elért eredmények összegzését célozták, azonban a gyakorló gyógyszerészek továbbképző rendszerébe is megfelelően illeszkedtek.

Könyvek, kiadványok

Időközben egy sor hivatalos kiadvány jelent meg:

A *Magyar Gyógyszerkönyv V.* kiadását 1954-ben adták ki. (Az előző kiadások 1871-ben, 1888-ban, 1909-ben és 1933-ban és 1954-ben jelentek meg.) Az V. kiadás Addendumát 1958-ban adták ki. (A VI. kiadás 1967-ben, a VII. 1986-ban, a VIII. 2003-ban jelent meg; ez utóbbi már harmonizál az Európa Gyógyszerkönyvvel.)²

A *Formulae Normales* (FoNo) 1940 és 1941-es megjelentetése után a háborút követő kiadásokat 1954-ben, 1958-ban és 1967-ben, ill. (1970 után) 1984-ben és 2003-ban publikálták. Megjegyezzük, hogy 1967-től orvosi kiadását külön is megjelentetik (őse a *Formula Pauperum* 1850-től, amely akkor világújdonságnak számított és hat kiadást ért meg).

A *FoNoVet*-nek 1969-ben, ill. (1970 után) 1973-ban és 1999-ben összesen három kiadása jelent meg;

Sok éven keresztül *Issekutz Béla* „Gyógyszerrendelés” c. zsebkönyve, ill.

a „*Tájékoztató a gyógyszerkészítmények rendeléséről*” c. kiadvány volt a gyakorló gyógyszerészek „bibliája”.

E korszerű könyvek - tartalmuknál és szemléletük-nél fogva - szolgálták a szakmai munkát és a gyógyszerészek továbbképzését is. Emlékeztetőül elmondjuk, hogy a Ph. Hg. V. kiadásának és Addendumának szellemiségét és több előiratát számos közép-európai ország gyógyszerkönyvi szerkesztőbizottsága átvette!

1934 és 1971 között - neves szerzőktől - az MGYT összesen további 14 szakkönyvet jelentetett meg. Ezek kiadását azért kell külön értékelni, mert korábban a gyógyszerészeti tudományok egyes szakterületein egyáltalán nem, vagy csak alig voltak tudományos igényű, magyar nyelvű szakkönyvek. Így a Társaság kezdeményezésére és anyagi támogatásával megjelent könyvek nagy hiányt pótolnak⁴.

1952 és 1966 között a „*Gyógyszerész továbbképzés*” sorozat 28 kötete jelent meg, összesen több mint 4100 oldalon, előbb az Egészségügyi, aztán a Művelt Nép, végül a Medicina kiadó gondozásában. Ezek voltak a híres „zöld füzetek” (3. ábra). Az egyes kis könyvek terjedelme 23 és 363 oldal között váltakozott, az ára –

ennek megfelelően – 2 és 42 Ft között volt^{4,7}. Néhány cím a 28-ból:

Vitéz I.: Az oltóanyagok elméleti és gyakorlati alkalmazása;

Kedvessy Gy.: Galenusi készítmények tájékoztató gyorsvizsgálata;

Laszlovsky J.: Az egyszerű szövetlen kémiai analízis áttekintése;

Fritz G.: Gyógyszerhatástan;

Karlovit L. és mt.: Gyakorlati matematika;

Kedvessy Gy.: Szemészeti oldatok;

Horváth D. és mt.: Mérés, oldás, szűrés;

Kiszely Gy. és mt.: Biológiai és élettani alapismeretek, I. és II;

Gláz E. és mt.: Újabb chemotherápiás gyógyszerek.

E füzetek jelentősége kettős. Egyrészt lehetőséget biztosítottak az V. Magyar Gyógyszerkönyv fokozott követelményeinek megismerésére, másrészt a gyógyszerész-továbbképzést országos alapokra helyezték. A brossúrákat az egyes szakterületek legkiválóbb művelői írták, így magas szintű továbbképzés indulhatott meg az ország területén⁴.

Az Országos Gyógyszerészeti Intézet gyógyszerismertető munkatársai is adtak ki továbbképző jellegű könyveket. Ilyen pl. 1968-ból az „*A reumás és reumás jellegű betegségek gyógyszerei*” c. kiadvány⁸.

Gyógyszerismertető hálózat

Külön szólunk arról, hogy 1957-ben kezdődött az ún. *gyógyszerismertető hálózat* megszervezése. Megyei gyógyszerertári központként 4-10 gyógyszerészt (végül összesen mintegy 160 főt), főként gyógyszerhatástanból nagyon alaposan kiképeztek, akik ezt követően negyedévenként többnapos továbbképzésen vettek részt, ahol elsősorban az új gyógyszerekkel foglalkoztak, hogy így szerzett ismereteiket kollégáiknak és a humán orvosoknak helyi továbbképzések keretében átadják. E hálózat gondozását – megalakulása, azaz – 1962 után az OGYI vette át (a hálózat közelmúltban történt megszűnését a magyar gyógyszerészet egyik veszteségeként könyveljük el).

Később ugyanez az igény az állatorvoslásban használt gyógyszerkészítmények esetében is felmerült. 1982-ben Pécsen megnyílt az ország első állatgyógyászati szakgyógyszertára [*Gyógyszerészet* 27. 148 és 260 (1989)]. 1989-ben az országból 42 gyógyszerész és 42 állatorvos vett részt egy egész hetes budapesti továbbképzésen, később ők lettek (volna) a veteriner gyógyszerismertető [Gyógyszerészet 33, 555 (1989)]. Ezzel kollégáink naprakész tudással tudták szolgálni mind a betegek, mind pedig a humán és állatorvosok érdekeit.

Dr. Kósa László és *dr. Faller Károly* 1976-ban megállapította, hogy a gyógyszerészek szakmai ismeretei egyetemi tanulmányaikból, a továbbképzésekből és

² Említést érdemel, hogy Láng Béla fordításában 1970-ben publikálták a Hungarian Pharmacopoeia VI th kiadását.

egyéni képzésükből származnak. Ennek arányát az egyetemi tanulmányok befejezését követően eltelt évek függvényében eltérőnek találták⁵ (4. ábra). Kósa és Füller megállapításai fő vonalaiban ma is helytállóak, jóllehet a lehetőségek szinte korlátlanok lettek⁶.

A hetvenes évek után, vázlatosan

Ezek az évtizedek szerte a világon kedveztek a továbbképző könyvsorozatok megjelentetésének. Ilyen volt – többek között – pl. *Feynman*: Mai fizika, továbbá A kémia újabb eredményei, A biológia aktuális problémái, Az orvostudomány aktuális kérdései stb. c. sorozat. E szemléletbe illett „A gyógyszerészeti tudomány aktuális kérdései” c. sorozat, amelynek megjelentetését dr. *Nikolics Károly* professzor kezdeményezte és amelynek első főszerkesztője dr. *Burger Kálmán* professzor volt. A kezdő kötet címe: „Nagyhatékonyságú HPLC és gyógyszeranalitikai alkalmazása”, megjelenésének helye Budapest, időpontja 1987. Összesen 13 kötete jelent meg, az utolsó kötet 1996-ban.

A '90-es években a Magángyógyszerészek Országos Szövetsége – az MGYT-vel együttműködve – három továbbképző könyvet adott ki, mellyel a gyógyszerértékesítés, a klinikai ismeretek és az öngyógyítás-öngyógyszerelés területén járult hozzá a továbbképzés ügyéhez. Az MGYT a Dictum Kiadóval közösen 2001-ben indított „*Bibliotheca Pharmaceutica*” címmel sorozatot, amelynek első három kötete közös kiadásban jelent meg. A Társaság a múlt század utolsó és a 21. század első évtizedében önállóan is adott ki több továbbképző könyvet (pl. etikai vagy gyógyszerészeti gondozási témakörben).

Továbbképzések a kreditpontos rendszer bevezetése után

A gyógyszerészek kötelező kreditpontos továbbképzési rendszerének bevezetése új alapokra helyezte a gyógyszerész-továbbképzés rendszerét. A továbbképzések szervezésébe bekapcsolódtak az egyetemek, továbbá a gyógyszerpiac különböző szervezetei és szereplői is. Az MGYT „Klasszikus gyógyszerészeti ismeretek” és „Gyógyszertári menedzsment” címmel 2000-ben két kétnapos továbbképzést indított, melyekkel az ország különböző helyszínein 30-30 kreditpontot érő programokat biztosított. Később a menedzsment továbbképzés a Társaság keretein kívül folytatódott, azonban az öt különböző tudományterületen a legújabb ismereteket biztosító „Klasszikus” továbbképzés azóta is sikeresen folyik, ma már „Klasszikus

gyógyszerészeti ismeretek újabb eredményei” címmel. Jelenleg is „fut” az MGYT „Aktuális gyógyszerterápiás ismeretek” c. előadás-sorozata. A Társaság, más szervezetek és gyógyszerpiaci szereplők akkreditált továbbképzésein 2005-ben 5156 gyógyszerész összesen 11.609 alkalommal vett részt (I. táblázat)^{6,9}.

Fontosnak tartjuk, hogy 2005 decembere óta a gyógyszerértékesítési asszisztensek az MGYT társult tagjai lettek. Az MGYT mindig is támogatta a Gyógyszertári Asszisztensek Szakmai Egyesületét a továbbképző versenyek két évenkénti megrendezésében.

<i>I. táblázat</i>	
<i>Gyógyszerésztovábbképzés, 2005</i>	
Továbbképzés megnevezése, szervezője	Résztevők száma
„Klasszikus gyógyszerészeti ismeretek”	1247
„A gyógyszerértékesítési gyakorlat aktuális kérdései”	1885
MGYT konferencia-rendezvények	1322
MGYT szakmai rendezvények (SE GYOK)	710
MOSZ rendezvény	> 2500
MGYK rendezvények	kb. 600
SZTE GYTK rendezvények, Szeged	1338
Phoenix Pharma Zrt. továbbképzések	2007
5156 gyógyszerész, összesen	11 609

Összefoglalás és konklúzió

A 20. század történelmi eseményei, nevezetesen a két világháború, a Trianonban ránk kényszerített diktátum, a gazdasági világválság, ill. – ezeken felül, a magyar gyógyszerészet történetében – az ún. államosítás is, nagyon sok anyagi és emberi áldozatot követelt. Ezen a nehézségeken lakosságunk és gyógyszerészeink elszánt újrakezdésekkel helytálltak. Mindeközben a gyógyszerész továbbképzéseket gondosan megszervezték, így ezek ma a gyógyszerészeti tevékenység alapvető, elidegeníthetetlen és sikeres részét képezik.

Az elmúlt évszázad továbbképzésekkel kapcsolatos történelmét áttekintve jól látható, hogy a gyógyszerészeti hivatás a legnehezebb helyzetekben a továbbképzések megszervezésével és a szakma megújításával a progressziót választotta és ezzel is elősegítette a kritikus periódusok minél gyorsabb lezárását.

IRODALOM

1. A szegedi gyógyszerészképzés és a Gyógyszerésztudományi Kar. Szerk.: Novák I., *Studia Medica Series*, Szeged, 1976. – 2. *Gyógyszerészet* 34, 125-130 (1990) – 3. *Baradlai J., Bársony E.*: A magyarországi gyógyszerészet története, II. rész. 183. old. Budapest, 1930. – 4. *Zalai K.*: A Magyar Gyógyszerészeti Társaság 50

éve (1924-1974). MGYT, Budapest, 1974. – 5. *Kósa L. és Füller K.*: A gyógyszerekről szóló információ eredetének vizsgálata. *Gyógyszerészet* 20, 348-352 (1976) – 6. *Stampf Gy. és Kata M.*: Szakirodalom a gyógyszerészetben. *Vállalkozó Gyógyszerész* 2(4), 3-25 (2003. aug.) – 7. „Gyógyszerész továbbképzés” sorozat 28 száma, összesen több mint 4100 oldalon, előbb az *Egészségügyi*, aztán a *Művelt Nép*, végül a *Medicina*

kiadónál, Budapest, 1952-1966. – 8. OGYI gyógyszerismertető munkatársai: A reumás és reumás jellegű betegségek gyógyszerei. OGYI, Budapest, 1968. – 9. *Kata M.*: A gyógyszerellátás munkaerőhelyzete. *Vállalkozó Gyógyszerész* 5(4), 3-6 (2006. aug.).

M. Kata, M. Ferentzi: ***Postgraduate education of pharmacists in the last century***

¹Szegedi Tudományegyetem, Gyógyszertechnológiai Intézet, Szeged, Eötvös u. 6. – 6720

²MGYT Gyógyszerésztörténeti Szakosztály, Budapest, Gyulai Pál u. 16 – 1085.
